

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پنجمین دوره سلسله نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران

گزارش (۳۷): بررسی ظرفیت تحمل مقصدهای طبیعت‌گردی استان کردستان

برگزارکننده: جهاد دانشگاهی واحد استان کردستان با همکاری مرکز
گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران
ویراستار و هماهنگ‌کننده: صدرا عمویی
همکاران: مجید آوج، وریا علیزاده، زینب یوسفی، حسن دلخوش

گفتگو با:

- ارسطو گویلی / رئیس کمیسیون سرمایه‌گذاری، کارآفرینی و گردشگری شورای
شهر سنندج
- آوات مکاری / مسئول کمیته طبیعت‌گردی و کارشناس طبیعت‌گردی اداره کل
میراث فرهنگی و گردشگری استان

نشانی دبیرخانه نشست‌ها:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری شرقی، پلاک
۷۲، طبقه دوم، مرکز گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران
شماره تماس: ۲۲ ۱۲ ۴۹ ۶۶ و ۳۶ ۱۱ ۴۹ ۶۶ - شماره: ۸۶ ۱۵ ۴۹ ۶۶
نشانی سایت: www.istta.ir پست الکترونیک: info@istta.ir

مقدمه

مرکز گردشگری علمی - فرهنگی دانشجویان ایران به منظور شناختن و شناساندن فرهنگ و تمدن ایران به دانشگاهیان کشور از سال ۱۳۸۱ در ابعاد فرهنگی، آموزشی و پژوهشی فعالیت می‌کند که از زمره شاخص‌ترین اقدامات آن می‌توان به موارد ذیل اشاره داشت:

الف) اردوهای علمی - فرهنگی (مانند برگزاری شانزده دوره «طرح ملی ایران مرز پرگهر»؛ بازدید دانشگاهیان سراسر کشور از مواریت فرهنگی و پروژه‌های صنعتی با برگزاری ۳۱۴۰ اردو در سراسر کشور، اجرای ده دوره طرح ملی «دریای خاک»؛ کویرنوردی دانشجویان ایران، سه دوره طرح ملی «گنبد گیتی» کوهنوردی دانشجویان ایران، دو دوره طرح ملی بوم گشت و ...)، برگزاری اردوهای ویژه اساتید و مستعدان عضو بنیاد ملی نخبگان، برگزاری اردوهای سفر ارزان (عراق، قشم، کیش و ...)؛

ب) همایش‌ها و نشست‌های تخصصی (مانند برگزاری چهارده دوره همایش ملی علمی - فرهنگی خلیج فارس، سه دوره جشنواره ملی عکس دانشجویی جاذبه‌های گردشگری ایران، سه دوره زنگ ملی گردشگری، همایش ملی تأثیر هدفمندی یارانه‌ها بر توسعه صنعت گردشگری کشور، همایش ملی راه ابریشم، جشنواره ملی فیلم جیبی دانشجویان سراسر کشور با موضوع گردشگری و میراث فرهنگی، برگزاری چهار دوره گردهمایی گروه‌های دانشجویی حامی میراث فرهنگی و گردشگری سراسر کشور و ...)؛

پ) پژوهش و طرح‌های مطالعاتی گردشگری (مانند چاپ ۴۲ عنوان کتاب تخصصی، گزارش علمی و انتشار فصلنامه‌های تخصصی میراث و گردشگری و مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس و ...)؛

ت) اطلاع‌رسانی و تبلیغات (شامل بزرگ‌ترین پایگاه اطلاع‌رسانی علمی و ترویجی گردشگری کشور به هفت زبان به آدرس ista.ir و پایگاه‌های مربوط به همایش‌های مرکز و...)

ث) آموزش (مانند اجرای ۵۷ دوره کوتاه‌مدت آموزش میراث فرهنگی و گردشگری و دوره‌های کد اخلاق جهانی گردشگری، اجرای سه دوره آزمون دوره‌های کوتاه‌مدت گردشگری در سراسر کشور)؛

این مرکز در راستای ساماندهی نظرات نخبگان حوزه گردشگری با توجه به شرایط کنونی کشور که اقتدار ملی و آرامش اجتماعی زمینه را برای شکوفایی ظرفیت‌های فراوان گردشگری و رونق این صنعت را فراهم کرده، از تیرماه سال ۱۳۹۴ سلسله نشست‌های تخصصی را برای بررسی ابعاد و آثار مختلف گردشگری در دوران کنونی و پاسخ به پرسش‌های احتمالی طراحی کرده است.

تردید نیست که رخدادهای سیاسی و فرهنگی در ابعاد ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، چشم‌انداز متفاوتی را برای فعالیت‌های گردشگری در کشور به وجود آورده است. این سلسله نشست‌ها برای تبیین و بررسی چشم‌انداز کنونی گردشگری در کشور طراحی شده است و تلاش خواهد شد تا تأثیرات متغیرهای اقتصاد، فرهنگ، امنیت، سلامت و سیاست بر حوزه گردشگری به صورت مسئله‌محورانه به بحث گذاشته شود و نتایج و مباحث هر یک از نشست‌ها به صورت گزارش به اطلاع مدیران، مسئولان و فعالان این حوزه برسد.

رحیم یعقوب‌زاده

رئیس مرکز گردشگری علمی - فرهنگی دانشجویان ایران و
دبیر سلسله نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران

بررسی ظرفیت تحمل مقصدهای طبیعت‌گردی استان کردستان

ارسطو گویلی*

هریک از روستاها، شهرها و محلات استان کردستان دارای روح و روایتی هستند و آگاهی به روایت شهرها و مکان‌های گردشگری در جذب گردشگر و برندسازی استان کردستان مؤثر است. در حال حاضر کشور ایران جزو بیست کشور برتر جهان به لحاظ تنوع زیستی است و به تبع آن استان کردستان با دارا بودن چهار فصل با عرض‌های جغرافیایی بسیار کم از هم، جاذبه‌های طبیعی بکری را فراهم کرده است که می‌توان در راستای جذب گردشگر و رونق اقتصادی و ایجاد اشتغال از این طبیعت بکر و خداداد بهره برد. امروزه در دنیا اکوتوریسم بالاترین سهم و بالاترین رشد را در صنعت گردشگری جهان به خود اختصاص داده و همین رشد فزاینده نشان از اهمیت آن دارد؛ اما متأسفانه در کشور ایران

* رئیس کمیسیون سرمایه‌گذاری، کارآفرینی و گردشگری شورای شهر سنندج
** این نشست طی سی‌وهفتمین نشست از سلسله‌نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران در محل جهاددانشگاهی واحد استان کردستان با عنوان «بررسی ظرفیت تحمل مقصدهای طبیعت‌گردی استان کردستان» در تاریخ ۹۹/۸/۲۸ انجام شده است.

با آنکه مطالعات بسیاری در حوزه اکوتوریسم صورت گرفته است و در حال حاضر در وزارت میراث فرهنگی کمیته ملی با عنوان کمیته طبیعت‌گردی شکل گرفته و اهداف و چشم‌اندازهای متعددی برای آن ترسیم شده است؛ اما هنوز اقدام صحیح و بابرنامه‌ای در حوزه طبیعت‌گردی برای تبیین استانداردهای گردشگری و تحمل ظرفیت طبیعت‌گردی شهرها و استان‌ها صورت نگرفته است.

ظرفیت تحمل طبیعت‌گردی به معنی میزان حضور حداکثری گردشگران در مکانی فیزیکی بدون وارد کردن لطمه‌ای به کیفیت زندگی میزبان با حفظ رضایت و کیفیت زندگی جامعه میزبان گفته می‌شود و در اصل هدف از گردشگری پایدار ارتقاء کیفیت زندگی جامعه میزبان است. در بسیاری از استان‌ها به‌ویژه استان‌های شناخته‌شده و بیشتر گردشگرپذیر، تحقیقات بسیاری مبنی بر ظرفیت تحمل طبیعت‌گردی صورت گرفته که متأسفانه در استان کردستان تاکنون چنین اقدامی صورت نگرفته است. حتی در نمایشگاه‌های گردشگری نیز جای استان کردستان خالی است. هرچند که عدم شناخت و معرفی استان کردستان سبب دست‌نخوردن و بکرماندن طبیعت استان شده است و گردشگرانی که از جاهای مختلف وارد استان می‌شوند از منابع طبیعی بکر و کمتر دست‌خورده و فارغ از آلودگی استقبال می‌کنند؛ اما کمبود مطالعات سبب عدم شناسایی میزان ظرفیت منابع گردشگری طبیعی و روستایی در استان کردستان شده است. هریک از بخش‌های استان کردستان اعم از روستاها، محلات، رودخانه‌ها و ... دارای روایت و داستانی است و آگاهی به روایت شهرها و محلات استان امری اساسی و مهم است. روح استان کردستان روح عمیق فرهنگی است و هرچند که هریک از روستاها و بخش‌های طبیعی استان اعم از جنگل‌ها، رودها و روستاها روایت خاص خود را دارند؛ اما متأسفانه در استان کردستان روایتی در خصوص مناطق گردشگری استان صورت نگرفته است.

البته عدم روایت داستان و روح هر منطقه به‌خودی‌خود مزیت نیست؛ اما همین امر سبب بکرماندن مناطق و حفظ محیط‌زیست بدون داشتن هیچگونه برنامه‌ریزی مشخصی شده است؛ اما حال وقت آن رسیده که با داشتن برنامه‌ای مدون و ارائه روایت‌های گوناگون شهرها و روستاها سعی در جذب گردشگر و معرفی و شناسایی استان کردستان داشته باشیم.

نکته دیگری که لازم است به آن توجه داشته باشیم و طرح آن در این جلسه علمی و جلساتی از این دست مفید خواهد بود، این است که لازم است تا ما تعریف درست از ظرفیت تحمل طبیعت داشته باشیم. متأسفانه در تعریف ظرفیت تحمل طبیعت گردی تنها بر اماکن هدف گردشگری و ظرفیت هتل‌ها و اقامتگاه‌ها بدون توجه به ظرفیت خود طبیعت تأکید داریم، بدون درنظرگرفتن خود منطقه طبیعی گردشگری برای جلوگیری از تخریب، عدم آلودگی محیط، جلوگیری از آسیب‌رساندن به محیط طبیعی و رضایتمندی میزبانان.

همچنین، لازم است تا این نکته هم گفته شود که میزبان تا زمانی که نیاز اقتصادی نداشته باشد، از توسعه پایدار گردشگری گریزان است؛ بنابراین ضروری است در کنار توجه به اشتغال‌زایی مردم منطقه گردشگری نگاهی به تحمل ظرفیت طبیعت داشته باشیم. گرچه میراث فرهنگی متولی تورهای گردشگری و طبیعت‌گردی و قادر به وضع قوانین خاصی در این حوزه است؛ اما فاقد نیروی اجرایی لازم برای برخورد با متخلفان و مخربان طبیعت است و این کار از دست اداره محیط‌زیست و منابع طبیعی استان برمی‌آید که متأسفانه در ایران ادارات به‌جای هم‌افزایی با سازمان‌های دیگر، فقط و فقط در اهداف سازمانی خود غرق شده‌اند و توجهی به سایر سازمان‌ها و ادارات دیگر ندارند.

نکته دیگری که می‌خواهم در این نشست بر آن تأکید کنم، بحث برندسازی و به‌ویژه برندسازی در استان کردستان است. می‌توان با مستندسازی، ارائه روایت شهر، منطقه و روستا و با شناسایی داستان و نحوه ارائه آن و استفاده

صحیح از بستر فضای مجازی در راستای معرفی استان و جذب گردشگر بهره برد. تفاهم‌نامه‌ای مابین استان کردستان، همدان و کرمانشاه با عنوان تفاهم‌نامه گردشگری زاگرس‌نشینان که شهرداری متولی آن است، منعقد شده و اپلیکیشنی برای آن طراحی شده که اقامتگاه‌ها، مکان‌های گردشگری تاریخی و طبیعی در آن ارائه داده می‌شود.

پیشنهاد مشخص دیگر این است که همین که در گردشگری استان کردستان بحث رزرو اقامتگاه‌ها و تور مجازی ایجاد کنیم، ظرفیت تحمل طبیعت نیز مشخص خواهد شد. ضروری است از سوی سازمان میراث فرهنگی و منابع طبیعی و محیط‌زیست یک سری مطالعات و اولویت‌های تحقیقاتی به دانشجویان دانشگاه‌ها ارائه شود تا دانشجویان بیشتر بر موضوع گردشگری طبیعی تمرکز کنند و اگر این مهم در کنار بستر مجازی تحقق یابد می‌توان به جذب گردشگر، رونق اقتصادی و گردشگری پایدار در استان دست یافت. خلاصه کلام اینکه توسعه گردشگری پایدار به معنی افزایش کیفیت زندگی میزبان است و چنانچه این هدف تحقق پیدا نکند، توسعه پایدار ممکن نخواهد بود.

بررسی ظرفیت تحمل مقصدهای طبیعت‌گردی استان کردستان

آوات مکاری*

امروزه بحث گردشگری و طبیعت‌گردی در کشور به صورت خاص و ویژه‌ای دنبال می‌شود و آسیب‌شناسی خاصی در این حوزه انجام شده است؛ من در این زمان کوتاه تلاش خواهم داشت به این مسئله بپردازم که ما به گردشگری چگونه نگاه می‌کنیم و اولویت‌های گردشگری در سایر استان‌ها به چه نحوی است و آیا استان کردستان آن پتانسیل‌ها را دارا است یا خیر؟

استان کردستان استانی فرهنگی - طبیعی است و طی ده سال اخیر طبیعت‌گردی استان کردستان در فهرست سبد گردشگری خانوار ایرانی قرار گرفته است و از دورترین نقاط کشور نیز به استان کردستان سفر کرده‌اند و یکی از دلایل این مسئله فرهنگی است که در طبیعت استان کردستان شکل

* مسئول کمیته طبیعت‌گردی اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کردستان
** این سخنرانی طی سی‌وهفتمین نشست از سلسله‌نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران در محل جهاددانشگاهی واحد استان کردستان با عنوان «بررسی ظرفیت تحمل مقصدهای طبیعت‌گردی استان کردستان» در تاریخ ۹۹/۸/۲۸ انجام شده است.

گرفته است و همین موضوع فرهنگ و انگیزه‌های زیادی را برای حضور و جذب گردشگران از سایر استان‌های کشور به وجود آورده است؛ از جمله انگیزه خرید برای شهرهای مریوان و بانه، انگیزه فرهنگی طبیعی و طبیعت‌گردی. در حوزه میراث فرهنگی به کسی گردشگر گفته می‌شود که از طریق تورهای گردشگری وارد استان می‌شود و قوانین گردشگری برای گردشگرانی تبیین شده که از طریق تور وارد استان می‌شوند و کسی که به صورت فردی مسافرت می‌کند از نظر میراث فرهنگی گردشگر نیست و یکی از دلایلی که سبب مطرح شدن ظرفیت‌های تحمل طبیعت در استان شده است، همین مسافرت‌های خارج از تور است.

امروزه بحث جدیدی با عنوان اکوتوریسم یا گردشگری مسئولانه شکل گرفته که بخشی از طبیعت‌گردی است و حفاظت از محیط‌زیست، حفاظت از فرهنگ و توسعه پایدار را شامل می‌شود و آموزش رکن اصلی آن و از طریق جامعه میزبان به مهمان منتقل می‌شود.

انواع گردشگری که ما در طبیعت‌گردی با آن سروکار داریم اعم از غار، دامنه‌نوردی، رافتینگ، صخره‌نوردی، گردشگری آبی و ... است که برای انواع مختلف گردشگری بحث تحمل ظرفیت مکان و طبیعت مطرح است؛ اینکه یک مقصد گردشگری در یک زمان معین پذیرای چه تعداد گردشگر خواهد بود و این ظرفیت باید به گونه‌ای شناسایی شود که هم به محیط‌زیست آسیبی وارد نشود و هم رضایت مهمان و میزبان را در پی داشته باشد؛ زیرا عدم توجه به ظرفیت تحمل مقصد گردشگری سبب نارضایتی مردم بومی آن منطقه و گردشگران خواهد شد. تورهای طبیعت‌گردی که وارد طبیعت می‌شوند به صورت سبک، متوسط و سنگین هستند و همچنین نوعی از طبیعت‌گردی به تفریحات آخر هفته مردم بومی منطقه اختصاص دارد که در طبیعت رها می‌شوند و زمانی که رها می‌شوند بحث ظرفیت تحمل طبیعت مطرح می‌شود. همچنین، تورهای آفرود یا بیراهه‌نوردی به واسطه ایجاد تغییر و دستکاری در

خودروها عملاً عملکرد صحیحی در بستر طبیعت ندارند، اما تور سافاری به تورهایی گفته می‌شود که تحت مدیریت تورلیدر در دل طبیعت قرار می‌گیرند، بدون اینکه در خودروهای خود تغییری ایجاد کنند.

در اکثر کشورها سازمان محیط‌زیست متولی امر طبیعت‌گردی است و جالب است بدانید که در ایران علاوه بر اینکه سازمان محیط‌زیست متولی امر طبیعت‌گردی نیست، بلکه خود عاملی بازدارنده در این حوزه است. خود ظرفیت تحمل طبیعت نیز بر اساس زیست‌محیطی، خدماتی، روانی و اقتصادی تقسیم‌بندی می‌شود و چنانچه گردشگری از طریق تور وارد استان شود، جامعه هدف مشخص و به افراد آموزش داده می‌شود و بالعکس، اگر گردشگر به صورت انفرادی وارد استان شود تابع شرایط خاص خود است.

بعد از انقلاب ۱۳۵۷، کردستان آخرین استانی بوده است که گردشگری در آن تعریف شده است در آن زمان بیش از دو آژانس مسافری در استان وجود نداشت؛ اما امروزه حدود پنجاه شرکت و دفتر خدمات مسافری در استان دایر است که از این تعداد پنج آژانس در حوزه طبیعت‌گردی مشغول به کار و اکثر آن‌ها در سطح کشور مطرح و در حوزه طبیعت‌گردی حرف اول را می‌زنند و همین امر می‌تواند در شناسایی و معرفی استان کردستان و جذب گردشگر مؤثر باشد.

نکته قابل ذکر و مهم دیگر توانمندی استان کردستان در حوزه گردشگری روستایی است. استان کردستان جایگاه رده بالایی را در کشور به خود اختصاص داده و دلیل آن فرهنگ خاص مردم منطقه است. همان گونه که همواره گفته می‌شود که فرهنگ یک منطقه از طبیعت آن منطقه الهام می‌گیرد، اما در استان کردستان با سایر استان‌ها این تفاوت وجود دارد که خود مردم منطقه بر طبیعت اثر می‌گذارند و اگر بر همین تفاوت‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد استان کردستان تأکید و توجه داشته باشیم، شاهد اتفاقات خوبی در حوزه گردشگری خواهیم بود.

از آنجایی که استان کردستان زیرساخت‌های مناسب گردشگری ندارد و طبیعت‌گردی نیازمند زیرساخت نیست به همین دلیل استان کردستان در بحث اکوتوریسم جزو استان‌های اول در کشور محسوب می‌شود.

استان کردستان دارای ۲۸ رودخانه دائمی است که کناره بسیاری از این رودخانه‌ها محل اصلی تفرج گردشگری است و در بسیاری از مواقع سبب معرفی استان و جذب گردشگر شده است. در خصوص قایقرانی در آب‌های خروشان استان هم باید گفت که طی دو سال گذشته برای اولین بار در استان، بحث رافتینگ به صورت آزمایشی اجرا شد و استان کردستان جزو سه استانی است که رافتینگ در آن اجرا خواهد شد. توافق‌نامه‌ای در سطح وزارت با سازمان آب مبنی بر ساخت و ساز و تأسیسات آبی در کناره سدها منعقد شده است که اجرایی شدن آن بستگی به مجوزی دارد که بخش خصوصی از سازمان آب دریافت کرده است.

در خصوص اجرایی کردن برند سازی گردشگری استان کردستان هم باید گفت که برندینگ سازی نیازمند داشتن شعار خاص گردشگری متناسب با استان و لوگوی خاصی در حوزه برندینگ سازی استان است.

در پایان در خصوص آسیب پذیری بخش گردشگری در عصر کرونا هم باید گفت که گردشگری در استان کردستان اولویت محسوب نمی‌شود و زمانی که این اتفاق رخ دهد، بخش خصوصی آسیب پذیرتر خواهد شد.